

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 7

БЕОГРАД 1938 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

VII РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 9 ФЕБРУАРА 1938 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАО

ПРЕТСЕДНИК
СТЕВАН ЂИРИЋСЕКРЕТАР
Др. АНДРЕЈ ВЕБЛЕ

Присутни г.г. Министри: Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић; Министар правде Милан Симоновић, Министар пољопривреде Светозар Станковић; Министар трговине и индустрије др. Милан Врбанић; Министар грађевина Добривоје Стошовић; Министар финансија Душан Летица; Министар без портфеља Војислав В. Ђорђевић; Министар без портфеља др. Нико Новаковић; Министар физичког васпитања народа др. Вјекослав Милетић; Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Р. Чвркић; Министар просвете Димитрије Магарашевић.

ПОЧЕТАК У 10.30 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника VI редовног састанка;

2 — Саопштење телеграма Претседника Народне скупштине Његовом Краљевском Височанству Кнезу Намеснику Павлу поводом смрти Његовог Височанства Грчког Принца Николе;

3 — Одговор Претседника Народне скупштине Стевана Ђирића на кратка питања народних посланика: Велимира Јојића и Мите Димитријевића.

Говорици: Велимир Јојић, Мита Димитријевић, Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (три пута).

Дневни ред: Претрес у начелу извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1938/39 годину.

Говорици: Министар финансија Душан Летица, извештач др. Часлав Никитовић, извештач мањине Миливоје Перић, Војислав Лазић (о повреди Пословника), Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (два пута).

— Приликом уласка у дворану Претседника Министарског савета г. др. Милана М. Стојадиновића и чланова Краљевске владе, народни посланици из центра и са деснице поздрављају их бурним плескањем. —

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, имам част отворити VII редовни састанак Народне скупштине. Молим секретара г. др. Веблеа да изволи прочитати записник претходног састанка.

Секретар др. Андреј Вебле прочита записник VI редовног састанка.

Претседник Стеван Ђирић: Има ли ко од господо народних посланика какву примедбу на записник? (Нема). Примедаба нема, записник је примљен.

Господо народни посланици, изволите чути изјаву саучешћа, коју сам у име Народне скупштине и моје упутио Њ. К. Височанству Кнезу Намеснику Павлу поводом смрти Његовог Височанства Принца Николе.

„ЊЕГОВОМ КРАЉЕВСКОМ ВИСОЧАНСТВУ
КНЕЗУ НАМЕСНИКУ ПАВЛУ

Београд

Молим Ваше Краљевско Височанство да прими изразе најдубљег саучешћа Народне скупштине и моје поводом смрти Његовог Краљевског Височанства Принца Николе.

Стеван Ђирић

Претседник Народне скупштине

Сви народни посланици саслушали су стојећи саопштење изјаве саучешћа.

Господо народни посланици, пре прелаза на дневни ред имам част одговорити на два кратка питања. Једно је питање упутио народни посланик г. Велимир Јојић, а друго г. Мита Димитријевић. Питање г. Јојића гласи:

„ГОСПОДИНЕ ПРЕТСЕДНИЧЕ,

Још марта 1937 год. упутио сам једну интерпелацију Министру унутрашњих послова.

Према члану 72 Закона о пословном реду у Народној скупштини, последња алинеја: „Министри су дужни на интерпелацију одговорити у току сазива“ (Чл. 68 Устава).

Међутим већ је пети месец новог сазива, а ја од Министра унутрашњих послова ни до данас нисам добио одговор, а интерпелација се односи на погибију у Општини баранској, Срез пећски, где је пало 30 људи мртвих и рањених.

Да ли сте вољни и да ли имате могућности, Господине Претседниче, да натерате Министра на извршење законских прописа према § 72 Закона о пословном реду у Народној скупштини и чл. 68 Устава, или ће Министри радити шта им је воља а интерпелације игнорисати?

Ако немате начина да заштитите поменуте законске прописе, шта мислите онда радити са поступцима Министара.

Примите, Господине Претседниче, и овом приликом уверење мога особитог поштовања.

31 јануара 1938 год.

Београд

народни посланик
Велимир Јојић, с. р.”

Господо народни посланици, оваква питања стављана су често Претседнику Народне скупштине и овог периода, а стављана су често и Претседницима Народне скупштине у пређашњим периодима. Као што видите, таква питања се периодично понављају, и сасвим је природно, да су господа народни посланици осетљиви на једно право које им је Уставом зајемчено. И ја сам као народни посланик свом претходнику стављао слична питања, истина не у пленарној седници Народне скупштине него у Клубу, јер у оно идилично време није био обичај да се стављају кратка питања на Претседника Народне скупштине, пошто су Клуб и Народна скупштина били у оно време готово једно исто, — седнице су држане у истим просторијама, и разлика је постојала једино можда у томе што се на једним седницама пушило, а на другим није.

Господо народни посланици, када сам постао Претседник Народне скупштине, ја нисам променио своје мишљење о томе питању: да је заиста право на интерпелације једно од најважнијих права која су Уставом загарантована народним посланицима. Само сам упознао и другу страну овога питања, тако да ми се чини као да ми се свете Ериције, те богиње одмазде, што сам некада и сам потрзао ауторитет Претседника Народне скупштине у интересу овога права народних посланика. Ја сам више пута од то доба изјавио — опростите што ту тему и овога пута готово истим речима понављам, — да је право интерпелације заиста једно

велико право народних посланика. И члан 68 Устава и § 72 Закона о пословном реду дају то право господи народним посланицима. Али, има једна тешкоћа: Устав не предвиђа санкције, ако господа Министри не одговоре у истом сазиву, па чак ни Закон о пословном реду у Народној скупштини, господо, не предвиђа никакве санкције.

Господо народни посланици, ја сам имао у виду и имам стално у виду, да може бити, изменом Закона о пословном реду, која је безусловно погрешна, пошто тај Закон и иначе има много недостатака, — да, може бити, једном изменом Закона о пословном реду унесемо у друго, поправљено издање, и санкције за такве случајеве. Али, господо народни посланици, и то би наишло на извесне тешкоће. Јер, немојте заборавити, да по садањем Уставу Министри нису одговорни Народној скупштини, те према томе те санкције могле би бити скучене, и могле би се узети само у једном ужем оквиру, који би Народна скупштина могла из свога односа према г. г. Министрима применити.

Господо народни посланици, има једна друга метода, којом се могу такође постићи слични резултати, и ја мислим, господо, да и опозиција, која се, можебити, више злурадо радује томе што г. г. Министри не одговарају, него што јој је то непријатно... (Граја на левици)... Ја мислим, господо, да и та опозиција мора признати једно: да је ова Народна скупштина у том погледу већ прошла кроз три фазе. У току прве фазе господа Министри нису уопште ни одговарали да су примили какву интерпелацију. (Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан Стојадиновић, показујући на левицу: То је ваша фаза!)

У другој фази г.г. Министри одговарају: да ће одговорити на интерпелације кад прикупе потребне податке; а трећа фаза је ова, у којој се сад налазимо, када г.г. Министри делимиче на најважније интерпелације и одговарају. (Одобравање на десници).

Према томе, господо, пошто нема никаквих санкција против г.г. Министара који не одговарају на интерпелације, не преостаје нам ништа друго него да наставимо упорним тактичким радом наговарања и убеђивања, да је дужност и г.г. Министара, а не само Претседништва Народне скупштине и народних посланика, да дигну парламентарни ниво. Ја се надам, да ћемо у овој четвртој фази имати прилике да се уверимо баш по томе, како г.г. Министри одговарају на интерпелације, која господа Министри желе да се вратимо у пун парламентарни режим, а која господа то не желе.

Ја сам уверен, да ће ова Краљевска влада, која је дошла у знаку враћања на пун парламентарни живот, умети да цени ове аргументе и да ћемо наскоро прећи на четврту фазу, у којој ће се одговарати на све интерпелације. (Одобравање у центруму и на десници).

Има реч народни посланик г. Велимир Јојић.

Велимир Јојић: Господо народни посланици, година је дана како чекам одговор на ту своју интерпелацију. Пало је што мртвих што рањених 30 грађана у Општини баранској, од претставника власти, па чак и од оних власти и органа који

се ни у ком случају нису смели наћи ту где је погибија била, јер то су били органи градске полиције из Пећи.

И, мада је јасан § 72 Пословника Народне скупштине и чл. 68 Устава, који изрично кажу да је Министар дужан одговорити на поднету интерпелацију у оном заседању у коме је интерпелација поднета, г. Министар је избегао да то уради. Већ је и пети месец другог заседања ове Скупштине, а г. Министар не одговара на поднету интерпелацију. Ја сам обновио интерпелацију у децембру 1937 године, а г. Министар одговара преко г. Претседника скупштине: „Одговориће кад добије званичне податке.” Овај исти одговор добио сам и у марту 1937 године.

Ја не знам, да ли овакав поступак г. Министра да назовем малтретирањем или пак изигравањем. У најблажем смислу речено ово је срамота. За читаву годину дана не може г. Министар добити од својих органа званичан извештај, и то о једном тако крупном догађају, где су његови органи убили и ранили 30 грађана и где за претседника исте општине држи дугогодишњег робијаша Манојла Манојловића, за првог члана и потпретседника одметника, качака и убицу Алила Јонуза, за деловођу Беговића, судског притвореника за убиства, и писара Јовицу Ђукића, бившег робијаша.

Сигурно, да би пред Скупштином избегао да говори о овој мирисној кити злочинаца и робијаша, г. Министар Корошец једноставно се одметнуо од закона и неће да одговара на интерпелације. Па кад он овако ради што да не раде овако његови органи, кад знају да ће бити повлађивани. Најбољи је доказ томе тај: што је начелника Ракуша, главног виовника злочина и убиства, поново довео за среског начелника у Новом Пазару. То је охрабрење злочинцима да могу некажњено вршити злочине, па чак да ће бити и награђени.

После свега овога изјављујем да сам ја лично задовољан добром вољом г. Претседника Скупштине, да ће учинити што до њега стоји, да се на интерпелације одговара у законском року, али сам незадовољан незаконитошћу г. Министра Корошца, који своју самовољу ставља изнад свих позитивних закона ове земље. (Одобравање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, питање народног посланика г. Мите Димитријевића и другова гласи овако:

„Господине Претседниче, многима је познато да су давани добровољни прилози Друштву за подизање дома „Његош” у Београду од Њ. В. Краља па све до чобанина, а колико нам је познато скоро је и Градско поглаварство Београда дало новчану помоћ од динара 500.000.

С обзиром да је питање подизања дома „Његош” у Београду запело само и једино зато што немају довољно сретстава, а кад је свима нама знано ко је био и шта је све урадио Његош; онда нам се намеће дужност, да Вас замолимо, Господине Претседниче, да бисте г. Министру финансија скренули пажњу, да и наша држава треба да даде новчану помоћ за подизање дома „Његош” у суми од динара 500.000. Молимо по овоме

одговор у првој наредној седници Народне скупштине.

Молимо Вас, Господине Претседниче, да изволите примити итд.”

Ја налазим, да су господа колеге ово питање погрешно упутили на Претседника Народне скупштине, пошто су могли да га упуте одмах непосредно Господину Министру финансија, тим више што су та господа угледни чланови овога Дома, а сам господин Мита Димитријевић био је Претседник Финансијског одбора па ужива велики ауторитет у Министарству финансија . . . (Веселост и смех у дворани) . . . Али ипак, с обзиром на племениту сврху овога питања, ја сам спреман да извршим отмену улогу поштар и ово питање предам Господину Министру финансија, али, да бих остао у барокном стилу господина Мите Димитријевића, ја ово питање предајем Министру пошта господину Чвркићу, да га он преда Господину Министру финансија. (Буран смех).

Има реч г. Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, ствари се развијају врло весело у овоме нашем Дому, и човек не зна да ли својим кратким питањем не чини пријатну услугу Господину Претседнику скупштине, јер Господин Претседник скупштине својим високим положајем је закован за столицу, а како је он по природи врло говорљив човек то он наилази на веће увесељење од нас, што на наша кратка питања дуго и дуго говори.

Али ипак и то је боље, него да се срдимо. Његова је улога заиста тешка, а није ни мала већ је велика и отмена та поштарска улога, тако рећи то је пар екселанс улога једнога Претседника скупштине, јер ништа друго Претседник скупштине и нема, пошто не сме да каже ни за ни против. По неки пут само ниансира кад нам говори. Кад говори у нашу корист, он ниансира погледом на десно, да то тако мора да буде, али је главно да он припада другој страни. Дакле, Господин Претседник био је љубазан, да сам призна, да је и он у своје време упућивао интерпелације и питања, па ако он сматра да је то био грех, онда нека испашта од нас тај грех. Господо, бити поштар за овакву племениту дужност, и у оваквој ствари, то значи имати једну заиста отмену дужност. Отмена је то дужност у толико што ми морамо у овоме времену, које није ни мало идилично, које је време тешко . . . (Глас са левице: Цинично!) . . . које је цинично, што рече један друг, да у овоме времену треба да подижемо култ наших првокласних вредности и култ вредности једнога не само првога и најјачега песника и филозофа, него најизразитијег проповедника расног и националног, ма да и поред тога против његових стихова можемо у овој заједници да нађемо и противника. Али, свакако је он једна необично велика и национална вредност.

Ако сам ја био принуђен да вам подносим ово питање, ја ћу вам казати зашто сам ја упутуио то питање на Господина Претседника. Верујте да је то као пнеуматична пошта најбржи пут, да човек дође до једног позитивног одговора. И у тој улози Господин Претседник помаже у ономе, што у експедитивности не налазимо код саме владе.

Има питања која су таква, на која Влада не може да одговори, али има питања која су по племенитости својој таква, где Влада може одмах да одговори. Овим мојим говором овде, ја имам дру-

ги циљ. Мој је циљ, пре свега, да поставим питање како од чобанина до високе Круне сви дадоше, па да и Народна скупштина да и одлучи да и она да за подизање овога дома из својих сретстава један достајан прилог. То је мој предлог.

Други предлог. Пошто је ово сад предато Господину Министру пошта, ја се питам какве везе он има са Његошем уопште. (Министар пошта, телеграфа и телефона *Војко Чвркић*: Ја сам у одбору за подизање Дома!) Господин Чвркић каже да је у одбору за подизање тога дома. (Повици на десници: Тако је, то је тачно!) Нисам то знао. Избор је мало фантастичан. (Жагор на десници. — Смех на левици). Е, па добро, када је г. Чвркић претседник тога одбора... (Министар пошта, телеграфа и телефона *Војко Чвркић*: Нисам претседник него сам члан!) Онда ми кажите ко је претседник. (Министар пошта, телеграфа и телефона *Војко Чвркић*: Не знам.) Не знате?! Видите, господо, не зна се ко је претседник! (Смех — Министар пошта, телеграфа и телефона *Војко Чвркић*: Ви треба да сте упућенији кад упућујете питање, ви треба боље да знате!) Ја не знам!

О томе да може бити овде поделе на левицу и десницу ни речи. Господин Претседник владе, који је своју звучну каријеру почео у Црној Гори, — звучну кад кажем, то је да се није угасио, као што су се многи угасили, или као што ће се многи угасити са ових клупа... (*Милан Лазаревић*: Тебе ће народ да угаси!) Није ме угасио ни Петар Живковић, ни г. Јевтић. (*Милан Лазаревић*: Народ ће те угасити!) Добро, то ћемо да видимо!

Господо, ја овде говорим у виду једног одређеног комплимента. То вама свима не могу упути. И кажем, пошто имамо овде Претседника г. Стојадиновића, то, у овом моменту, када се лако прелази од 50.000 на 100.000, када се лако прелази од 100.000 на 200.000 па и на милион, не значи много и онда би био заиста један гест да Краљевска влада не прави мале мере између 20 и 30 до 50.000 динара, него да да ону дољњу суму за подизање овога споменика, како то заслужује овај велики наш песник, књижевник, филозоф и проповедник најбољих дана.

И исто тако молим, обраћам се, ево, и вама да и Народна скупштина из својих сретстава нађе довољно могућности, и место зимске помоћи и друге какве врсте помоћи, уместо свега тога дајмо једну велику суму за подизање тога дома у Београду, јер као што кула светиља у мраку показује путеве, тако и ови домови, у једном тешком и мучном времену, моћи ће корисно да скупе наше етичке снаге, које се тако брзо распадају, па да идемо оним путем који су одредили велики људи и велики духови, у које заиста спада наш велики Његош. (Бурно плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, прелазимо на дневни ред: Претрес у начелу извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1938/39 годину.

Реч има Министар финансија г. Душан Летица. (Бурно и дуготрајно плескање у центруму и на десници).

Министар финансија Душан Летица: Господо народни посланици, народна привреда је главни основ државних финансија. Кад је она здрава и

снажна, имамо најсолиднији темељ за здраве и снажне државне финансије.

Збрињавајући јавне потребе на рачун привреде, без обзира на привредне могућности земље, поткопавамо сопствене темеље државних финансија. И слабе државне финансије увек могу наћи лека у здравој народној привреди, а државне финансије, и кад изгледају јаке, могу брзо да се поруше, ако им је у позадини слаба народна привреда.

Овим политичко-економским истинама руководила се финансијска политика у нашој држави последње три године. Њих нисмо заборавили. У њиховом смислу подешавали смо све своје економске и финансијске мере. У тешко оболелој народној привреди нашли смо болесне и јавне финансије. Понајпре обратили смо се првом болеснику, народној привреди. Лечећи њега, лечили смо истовремено и оног другог. За три године рада данас имамо придигнуту народну привреду и придигнуте јавне финансије. Наша привреда постојано креће напред. Као нужна последица привредне активности мења се и слика државног буџета. У уредном и опрезно вођеном државном газдовању, у границама привредног напона утврђује се оквир јавних потреба и одмеравају средства потребна да се оне задовоље. И у колико су та средства обилнија, у толико снажније и преко самог државног буџета снажимо привредну активност земље. Не треба да се бојимо високих буџета, кад су они последица привредног напона, и кад се крећу у границама тога напона, без штете по његов природни развој. Напротив, у њима треба да гледамо одражај а и инструменат јаче привредне делатности.

Наш данашњи привредни и финансијски положај плод је смишљене, планске акције Краљевске владе, која је, изводећи свој план — и повољна дејства економских фактора, умела да појача, да их искористи до максимума у општем интересу, а неповољна дејства да предупреди или да их сходним мерама неутралише.

За опоравак нашег привредног организма, били су одлучни правци наше привредне и финансијске политике године 1935 и 1936. У мучној ситуацији после године 1934 требало је хитно и одлучно притећи у помоћ онде где је положај био најтежи. Тога ради, с једне стране, ваљало је олакшавати терете, тамо где су они најтеже притискивали, а с друге стране, у циљу активне помоћи, мобилисати оне финансијске снаге које су биле кризом поштеђене или су, шта више, стицајем околности биле и појачане. Економски најисцрпљенији део нашег народног организма био је земљорадник. Зато је Краљевска влада, у првом реду на њега скренула своју пажњу, олакшавајући му, на првом месту, порески терет. У доцнијој фази дошло је и санирање његових приватних дугова. Овако су два земљорадничка терета, један јавни, порески и други приватни, дужнички, знатно смањени. Решавајући га знатног дела његових јавних и приватних обавеза, ми смо нашем земљораднику и активно прискочили у помоћ, да би његовој привредној делатности обезбедили достојнији хононар у јачој тражњи и у вишим ценама његових производа и тим ојачали га у његовој производној делатности и у његовој куповној снази. Координираном акцијом на унутрашњем и на спољним тржиштима, — интервенцијом преко „Призада“ и

склапањем повољних трговинских уговора, — Краљевска влада је успела да земљораднику и сточару нашем обезбеди живу тражњу и добре цене за њихове производе. Мобилизацијом капитала преко државних банака, ударила је Краљевска влада материјални основ својој политици јавних радова. Она је њоме пружила упослења и зараде стотинама хиљада породица, које нису имале могућности за упослење своје радне снаге, и биле тако лишене свог главног извора дохотка.

А последица свега овог? Ми видимо данас 80% нашег народа, репрезентованог у земљорадничкој и сточарској привреди, привредно подигнутог и конзумно ојачаног. Ова наша главна народна снага, куповно придигнута, покренула је из мртвила и све наше остале привредне гране и огранке и с њима заједно обезбедила солидније материјалне основе за боље збрињавање јавних потреба.

Поред ове примарне бригае за придизање нашег села снажењем земљорадника, привредна политика Краљевске владе кретала се истовремено другим правцима. Поведена је уопште једна нова либералнија пореска политика како у правцу разреза тако и у правцу наплаћивања. Срушене су многе фискалне споне, које су спутавале привреду и привредника. Сетимо се само обавезног издавања рачуна и гласовитог § 7. Сетимо се дуплих и троструких давања по истом предмету неколицини јавних тела. Пореске олакшице ситним занатлијама и трговцима биле су особито поздрављене. У границама могућности снижени су и терети дужницима код Државне хипотекарне банке. Инаугурисана је и политика јевтинијег новца. Процент обавезног нуђења извозничких девиза Народној банци у неколико махова редуциран је. Недавно и по трећи пут, тако да је он спао на 25%. Порез и цене на моторно погонско средство знатно су спуштене, а спуштањем увозних и прометних дажбина омогућен је бржи темпо моторизације земље. Све ово, и толике друге овде непоменуте мере, претстављале су и претстављају за државну благајну осетне материјалне жртве. Али, ми смо у њих ушли, њих подносили и поднели доследни оним основним привредним и финансијским истинама, које сам у почетку поменуо.

Паралелно са овим мерама, које су непосредно везане са интересима државне благајнице, Краљевска влада развијала је своју привредну политику, преко ресорних управних организама, стварајући савременије привредне основе и боље услове промета и саобраћаја. У расправама у појединостима по овом буџетском предлогу, биће о томе доста речи. Овде ћу само да поменем ону значајну меру која је нашем промету дала можда најнепосреднији импулс. Та мера је мобилисање летећих државних дугова емисијом благајничких записа. Једна милијарда динара која се преко државне благајнице прелила у народну привреду, прострујала је скоро цео наш привредни организам и повратила га у живот, а државној благајници повратила пољуљано поверење.

Сматрајући да фаза привредног опорављања још није завршена, Краљевска влада се и сада уздржава од сваког јачег апеловања на пореске обвезнике у вези са покрићем буџетских потреба. Напротив, као што сам већ поменуо, она је чинила корекције у правцу растерећења, гдегод су то при-

марни привредни интереси захтевали. Само притисак великих и хитних народних и државних потреба спречавао је Краљевску владу, да ову своју политику фискалног растерећења није могла још и проширити. Где се пак, због истих ових потреба морало посизати за делимичним изменама фискалног система, чинили смо то редовно са дужним обзирима, да не пореметимо основне услове привредног развитка. И поред оваке обазриве пореске политике, ми смо решили и нека замашнија финансијска питања. Свакако је значајно да, код решења крупног питања санације земљорадничких дугова, нити се прибегло неким новим директним пореским наметима, нити су се ти намети камуфлирали помоћу валутних манипулација. Пореско опетрећење остало је неповећано, а динар није био ни такнут у својој вредности. Што је пак нарочито карактеристично, преузимањем 900 милиона земљорадничких дугова на терет државе, државни дуг у својој збирној цифри није порастао ни за један динар, јер смо вештом финансијском трансакцијом на другој страни раздужили државу са сумом већом од вредности преузетог дела земљорадничког дуга. (Бурно плескање у центруму и на десници и повици: То је добро! Браво!)

Поред фискалних привилегија, нашем су задругарству у неколико махова обезбеђивани јевтинији дугорочнији кредити и указиване помоћи за санирање његовог стања. Овим мерама, као и мерама у вези са мобилизацијом земљорадничких дугова, и наше ће задругарство кренути живље у вршењу своје племените задругарске мисли.

Остао је један сектор наше привреде, где се опште побољшање још није осетило у довољној мери — то је банкарство. Верујемо, да ће недавно предузета акција Краљевске владе за мобилисање земљорадничког портфела банака и кредитних задруга, као и издавање 3% обвезница за земљорадничке дугове, допринети да се и на тој страни крене напред.

То би била, господо народни посланици, у главним цртама, карактеристична обележја досадашње Владине привредно финансијске политике.

Дозволите ми, господо, да сад огледамо и саме привредне и финансијске базе, на којима је рађен предлог буџета за год. 1938/39; да тачније уочимо чиненично привредно наше стање, и преко њега и помоћу његовом да оцењујемо капацитет његов и могућности извршења буџетског предлога за годину 1938/39.

Снажење наше привреде, које се јасно оцртавало већ у 1936 години, наставило се и у 1937 години.

1) *Кретање цена.* Општи индекс цена на велико (1926 = 100) у новембру 1937 год. показује скок за укупно 10 поена (9,7) према истом месецу 1936 год. Цене у великопродаји имале су током 1937 године стално повољан развој и бележиле, за сваки месец, повећање према 1936 години. Цене у малопродаји прилагођавале су се ценама на велико.

2) *Оживљавање тржишта рада.* Упослење радне снаге у држави лакше је и боље. Јавни радови и подигнута производна делатност дају нам основа веровању, да ћемо и ове привредне године обезбедити упослење радној снази, која се не може пласирати у сопственом домаћинству.

Број осигураних радника код Средишног уреда за осигурање радника износио је крајем септембра 1937: 716.676, а то је према години 1935 више за 122.244 лица или за 20%.

Индекс осигураних радника износио је крајем октобра 1937 год. 126,9, докле је почетком године био 105-107. Према 1936 и 1935 год. показује се знатно повећање. Број незапослених све је мањи; тако је у току месеца децембра, који је обично најгори месец у погледу запослења, било свега 70.448 незапослених мушких и женских радника. Јавне берзе рада издале су у децембру помоћ незапосленим радницима на 20.845 лица 2,986.825— динара.

Према подацима међународног бироа рада од 3 јануара 1938 преглед пораста осигураних радника у девет европских земаља показује највећи постотак пораста — према 1936 — у Југославији (за 12,7%), док се код осталих земаља овај постотак креће између 1,9 и 10,5%.

3) *Пољопривреда.* Повољно решење цена пољопривредних производа на домаћем тржишту ублажило је, добрим делом, слаб жетвени принос пшенице. Индекс биљних производа у новембру 1937 показује скок од читавих 19 поена према истом месецу претходне године. Разуме се да даљи развој цена наших аграрних производа неће зависити само од наше жетве и од владине интервенционе политике, него и од прилика на светском тржишту житарица. Довољан је само мало јачи жетвени принос у прекоокеанским земљама и извесно попуштање потрошачке снаге страних тржишта, па да наступи поремећај и на нашој пијаци. Појачани резервни фондови „Призада“ на крају последње успешне пословне године, послужиће ванредно корисно противу неповољних евентуалности у развоју цена. Упоредо са интервенцијом на тржишту пшенице, Краљевска влада проучава и питање побољшања квалитета наших житарица и обнове пољопривредног кредита. С тим у вези, веома замашни и ванредно важни проблем силоса биће ускоро решен.

4) И у *занатству* су се прилике побољшале. Као симптом овога побољшања може се навести да су у 1937 на подручју Београдске занатске коморе основане 602 нове радње више него 1936, док их је у 1936 основано 224 више него у 1935.

5) *Индустрија* у прошлој години имала је добру коњунктуру. Индекс индустријских производа бележи скок за 9,6 поена према истом месецу 1936 године. Скоро све индустрије радиле су с пуним капацитетом. Нарочито велики полет забележила је *индустрија дрвета и текстилна индустрија*. Извоз дрвета за првих 11 месеци прошле године претставља вредност од 1.040 милиона динара, и, према 1936 години, бележи повећање за око 85%. У *металургијској индустрији* вршене су прошле године крупне инвестиције тако, да ће се она ускоро оспособити за подмирење већег дела државних и приватно-привредних потреба. Повећање вредности продаје *рударске и топлиничке индустрије* цени се, према 1936 г. на 50%. Производња домаћих рудника угља повећала се за 15,5%. Потрошња угља за прво полугође 1937 г. према 1936 г. показује пораст за око 260.000 тона, од чега на индустрију отпада око 70%.

6) *Оснивање нових радња.* На подручју Београдске трговачке коморе прираштај нових рад-

ња (31 децембра 1937) према стању крајем 1936 године износи 1.717.

На подручју трговинско-индустријске и занатске коморе у Новом Саду, на дан 31 децембра 1937 било је *трговачких радња* 1.615 више него крајем 1936, занатских 1.285, индустријских више 94, угоститељских више 324. Према томе, прираштај свих врста предузећа на подручју ове коморе у 1937 години износи 3.318.

На подручју Загребачке индустријско-трговачке коморе повећање индустријско-трговачких радња износи 152 према 1936.

На подручју Београдске индустријске коморе основана су 63 нова индустријска предузећа у 1937, према 51 у 1936. У целој земљи основано је 51 акционарско друштво у 1937, према 44 у 1936. Новоформиран акционарски капитал у 1937 био је 130,7 мил. Развој акционарског капитала у 1937 показује нарочито интересовање за индустрију хартије, хране и рударства.

Прираштај индустријских предузећа у целој земљи износи око 10,4% према 1936 години.

7) *Оживљење приватног банкарства.* Поред мера које је Краљевска влада предузела доношењем Уредбе о ликвидацији земљорадничких дугова и у вези с тим кредитирање новчаних завода на основу потраживања која имају код Привилеговане аграрне банке, дошли су и други моменти који су појачали рад наших банака. Само побољшање привредних прилика аутоматски је дејствовало да се и обим пословања наших банака знатно поправи. Већ по првим билансима, који су познати за 1937 год., већина новчаних завода који нису под заштитом деле дивиденду која је неколико већа него за 1936, а већина завода задржала је исте позиције као и 1936 г. То не важи само за београдске банке, него исто тако повољна ситуација је и код загребачког банкарства, а према једном извештају и биланс банака у Дравској бановини већ у 1936 год. показује један знатан бољитак.

Поред приватних банака већу активност него ранијих година показују и штедионице јавно-правног карактера, где треба у првом реду поменути градске и бановинске штедионице. Ове штедионице располажу штедним улозима од преко две милијарде динара и своја новчана средства корисно пласирају за потребе самоуправних установа, а нешто стављају и на расположење приватној привреди.

8) *Саобраћај.* Привредни полет у нашој земљи огледа се и у повећаном сувоземном, воденом и поморском саобраћају. Према броју утоварених вагона, месец октобар 1937 дао је рекордну цифру од 182.000, што није било ни у једном месецу за последње четири године. Међутим, у току целе прошле године број утоварених вагона надмашио је редовно сваког месеца раније цифре. Што се тиче саобраћаја на нашим пловним рекама, Речна пловидба показује јак полет у априлу и мају прошле године, када је превезла 94 милиона км. тона. Тако исто код поморског саобраћаја. Према тонажи приспелих бродова 1937 год. показује знатан пораст, нарочито у месецима од јуна до септембра. Наша поморска друштва имала су и бољи приход због повећаних подвозних ста-

вова, што се огледа и у повољнијем курсу њихових акција.

Повећање железничког, речног и поморског саобраћаја има се приписати повећаном обиму наше спољне трговине и у вези с тим дошло је и повећање државних прихода од саобраћајних установа. Тако је за девет месеци прошле године приход од железница изнео 1.828 милиона, а буџетом за 1937/38 предвиђено је свега 1.533. Значи да је од процењене суме остварено 119,24%. Само у месецу децембру наше железнице дале су приход од 208,5 милиона или 122% од процењене суме, према 197,3 милиона у истом месецу 1936 године.

9) Улози на штедњу. Пораст улога на штедњу од 1 новембра 1936 до 1 новембра 1937 износи 1.163 милиона динара. Прилив улога на штедњу код државних банака увек је велики. На дан 31 децембра 1937 стање улога на штедњу било је: код Државне хипотекарне банке 1.344,4 милиона или 144 милиона динара више него крајем 1936; код Поштанске штедионице улози су износили 1.248,9 милиона динара или 266 милиона динара више него крајем 1936. За последњу годину дана приступило је Поштанској штедионици 64.093 нових улагача, тако да се њихов број попео на 474.511 лица.

10) Осигуравајућа друштва. Поред банака треба поменути и осигуравајућа друштва као један важан фактор у нашој народној привреди, јер она имају дужност да своје резерве сигурно и рентабилно пласирају ради обезбеђења својих осигураника. У том погледу математичка резерва по осигурању живота показује један сталан и сигуран пораст. Докле је у 1934 год. ова резерва износила 682,3 милиона, у 1936 повећало се на 779,6 милиона и аутоматски ће се повећавати тако, да се ускоро може рачунати на једну милијарду. У целом свету осигуравајући заводи су најбољи купци државних папира, па и код нас је донесеном уредбом о надзору над осигуравајућим предузећима установљено да се 25% од математичке резерве мора пласирати у државне хартије од вредности.

11) Спољна трговина. Актива трговинског биланса крајем 1937 износи 1.038,7 милиона динара према 229 милиона у 1936 што претставља повећање од близу 300%. Извоз је већи за 1.896,3 милиона или 43,3% него у прошлој години, а увоз за 1.156,7 милиона или 28,3%. Обим показује пораст од 3,053 милиона или за 36%. Само у 1924 актива трговинског биланса била је већа, али с обзиром на разлику у вредности новца између ове две године, може се сматрати да у 1937 години имамо највећу активу трговинског биланса после рата.

За наш међународни биланс плаћања врло је повољна околност, што је наш трговински биланс овако активан. Нарочито је важно да се у току 1937 године под утицајем мера које су предузете ради контроле увоза, извршила извесна померања у погледу дестинације нашег извоза, као и земаља увозница. Може се констатовати појава да се стално повећавао извоз у неклириншке земље. Докле је у 1935 год. укупна вредност извоза у Енглеску износила 221,2 милиона динара, дотле се у прошлој години повећао на 464,6 милиона или за 33 милиона више него у 1936 тако. У про-

шлој години били смо активни према Холандији са 73 милиона. Увоз из Сједињених америчких држава износио је 312,2 милиона према нашем извозу од 290,9 милиона, — докле је ранијих година извоз био много слабији. Слично померање било је и код северних држава. Данска и Шведска су много више примиле наше робе него што су увезле у Југославију.

12) Берзе. Ако се пође од гледишта да су берзе огледала привредног живота и барометар за стање послова у једној земљи, онда нам и повећани обрт на домаћим берзама показује да се полако враћамо на стање пре привредне кризе. Тако, упоредни преглед обрта на београдској ефектној и продуктној берзи за период од 1 јануара до 31 децембра 1937 даје овакву слику:

1934 динара	826,036.302.91
1935 „	1.169,202.856.15
1936 „	1.713,958.162.09
1937 „	2.546,119.980.—

Промптнос, којом државне финансије своје обавезе данас извршују, хонорисана је ставом нашег капитала, који се најбоље огледа у јакој тражњи државних благајничких записа, а посебно у скоку државних хартија на домаћим и страним берзама. Уредност у вршењу преузетих обавеза најсигурнија је гаранција сваког кредита. Наша пијаца, без утицаја тако зване јаке руке, спонтано развија и снажи државне вредности, стварајући повољније услове јавном кредиту.

Један од најпопуларнијих папира, ратна штета, враћа се на ниво на коме је била 1928—1930 год. Ових дана њезин курс прелази већ на 450.— докле је просечан курс у 1928 био 436.—, а у 1930 438.—. Такав је исти случај и са осталим папирима. Прошле године подвукао сам у своје извештају прву појаву на нашем берзанском тржишту, да су 7% Селигманове хартије досегле своју номиналу. Сада можемо да забележимо поред Селигмана и наш 7% инвестициони зајам који је год. 1934 стајао на 70,24, затим 8% Блер који је год. 1934 био 57.52. Ка плафону теже и 7% Блер као и 7% стабилизациони. Курсеви наших државних хартија на Париској берзи забележили су такође снажан скок за последњу годину дана.

Ово повољно стање курсева државних хартија не само што доказује, да се појачало поверење у јавни кредит, него указује и на чињеницу да има доста расположивих капитала, који траже сигуран пласман и задовољавају се укамаћењем које је много мање него што је износило пре 2—3 године. Тако је рентабилитет код 2½% ратне штете у 1936 год. месеца фебруара износио 7%, у прошлој години 6.51% а ове године износи 5.62%. Ово укамаћење ипак је још увек скоро за 2% веће од просечне камате која се плаћа по улозима на штедњу код приватних и државних кредитних установа, али је то свакако и повољан знак да идемо у сусрет смањивању каматне стопе уопште.

Загребачка берза бележи такође повећање промета у девизама које је у прошлој години износило 1.767 милиона, према 1.514 у 1936 год.

Исто тако повећао се девизни промет и на љубљанској берзи за 57% према 1936.

13) Девизна политика. Повољан обрт у нашој спољној трговини утицао је на повећање

промета девизама и валутама, на повећање девизног стока код Народне банке, као и металне подлоге. Промет девиза и валута у првих 11 месеци 1937 год. изнео је 3.210 милиона динара, или према 1936 год. за 629 милиона, односно 24% више.

То је утицало те се могло од 1 јануара о. г. изаћи на сусрет нашој народној привреди и ублажити извесне девизне прописе, који су важали још у току прошле године.

Досадашњи члан 14 Правилника о регулисању промета девизама и валутама прописивао је да се све девизе, које потичу од зајмова у иностранству, или ма по коме другом основу, имају у целости нудити Народној банци на откуп. Ова одредба и поред извесних одступања у пракси, тешко је погађала извесна привредна предузећа, као што су наше поморске компаније, рударска предузећа и друга лица, која су ма по коме основу добијала чекове из иностранства. Због тога сам решио да се од 1 јануара 1938 год. Народној банци морају нудити у целости само оне девизе, којима се стварају т.зв. слободни динари. Са осталима се може слободно располагати. Исто тако, у споразуму са Народном банком, смањио сам и проценат обавезног нуђења Народној банци извозничких девиза са 33 на 25%. Тако ће у будуће извозници нудити Народној банци само $\frac{1}{4}$ од укупног износа добивених девиза, а са $\frac{3}{4}$ слободно ће располагати, док су год. 1934 морали да јој уступају пуних 60%. Ова либерална девизно-политичка мера пружиће новог потстрека активирању наше трговине са неклириншким земљама и појачању нашег девизног стока. Ова одлука упоредо са недавно закљученим повољним трговинским уговорима са Белгијско-луксембуршком унијом и Француском, којима се уводи плаћање у девизама — значи ослобођење знатног дела нашег заграничног платног промета од ранијих ограничења, и доказ је појачања нашег девизног положаја.

14) *Народна банка.* Банчина метална подлога износила је на дан 31-1-1938 1.718,9 милиона динара или за 93 милиона више него у 1936 години, и то потпуно у злату. Сток девиза који не улази у подлогу износио је 460,8 милиона динара. Производња злата у земљи износила је у 1937 г. 2.700 кгр. према 2.623 кгр. у 1936 години.

15) *Динар* је остао потпуно стабилан на курсу од 10 шв. сантима. Главна девиза на нашем тржишту, која служи за набавку злата — енглеска фунта, одржавала се стално на курсу од 238 динара.

Чврстина динара објашњава се јаком техничком позицијом Народне банке, повољним стањем нашег биланса плаћања и срећеношћу државних финансија. У овим трима моментима оцртана је главна линија наше досадашње валутне политике, линија које ћемо се и од сад чврсто држати. Све активне ставке нашег платног биланса показују у 1937 повољан развој, а нарочито трговински биланс. На страни пасиве, служба по државним зајмовима врши се уредно и на начин који нашу могућност трансфера не преоптерећује. Последњи закључени двогодишњи аранжман са француским порттерима прекинуо је праксу издавања фондинг обвезница, која је државној благајници тренутно олакшавала положај, али је зато изазивала повећање државног дуга. Доспела октобарска рата,

чија је исплата била суспендована до окончања преговора, трансферирана је још крајем децембра.

16) *Наше буџетско и државно благајничко газдовање* задовољавајуће је. Предвиђања, која сам изнео пред Народно претставништво пре годину дана, у погледу коначног ликвидирања ранијих буџетских дефицита крајем 1936/37 године постала су стварност. Доказ томе је завршни рачун за 1936/37 годину, који сам поднео Народној скупштини у законском року. Буџет за 1937/38 годину извршује се повољно. За првих 9 месеци пребацили су приходи процену за 700 милиона динара. Овај снажнији прилив буџетских прихода допушта и извршење буџетских расхода у једном, за последњих седам година још незабележеном, постотку, који за прве $\frac{2}{3}$ буџетске године износи 96.20.

И наша благајничка ситуација у погледу буџетских потреба такође је повољна. Исплата свих врста издатака функционише без застоја. Успешно пласирање 4—5% благајничких записа, појачавајући касену готовину државне благајнице, имало је за последицу да смо ликвидирали огромне суме старих летећих обавеза и да данас немамо у промету ниједног неуговорног бона државне благајнице, које смо раније обилно издавали лиферантима и предузимачима. Све се плаћа готовим новцем у часу доспелости. Да би овај ред у државним финансијама одржала, Краљевска влада ће, с обзиром на особиту ликвидност нашег новчаног тржишта, поступно пласирати још један контингент благајничких записа до максимално 500 милиона динара и њиме постепено покривати хитне ванбуџетске потребе земље.

Оваква чињеничка ситуација у нашој народној привреди и у државним финансијама, истина, због изложених најновијих података, при подношењу предлога буџета нешто је другачија, али свакако задовољавајућа, била је главни основ у оцени, колике народне и државне потребе у новом или повећаном облику могу бити преузете у предлог буџета за наредну буџетску годину као његово повећање према курентној буџетској години. Повољни резултати, које сам изнео, могу да нам улију доста поуздања. Али ми не смемо на основу таквог садашњег стања закорачити у претерани оптимизам и развити програм рада, кога не би могли барем приближно извршити, односно кад би га у целини извршили, пореметили би повољне услове наше привредне обнове и привредног развоја. Ми не смемо да заборавимо да је развој наше привреде овисан и о општем стању и развоју у свету и о привредним односима са другим државама.

У деликатној ситуацији, између повољних привредних и задовољавајућих државно финансијских прилика с једне стране, и програма државних и народних потреба, постављеног од стране свих ресора наше државне администрације с друге стране, као Министар финансија, био сам, господо народни посланици, стављен пред један тежак задатак: задовољити што више истакнутих потреба нашег јавног живота, а не огрешити се о начела политике, коју сам у почетку поменио, и коју водимо ове три последње године.

Песимизам спутава акцију. Ми смо у времену, кад треба не само радити, него брзо радити, старати се за средства и давати опште корисна дела, која ће нам пружати сигурност, или бити извор и помоћ за нова стварања, за нове акције. Зато смо се одлучили да подижемо садашњи буџет и да

нине задовољимо боље но досад народне и државне потребе. Изложено стање наше привреде и јавних финансија дало нам је основа за овакву начелну одлуку. Требало је само наћи и поставити границу, где треба стати, и не прелазити даље, где би акција била народно штетна.

Потребе појединих грана јавне управе и државних привредних предузећа и установа, уколико су више биле скучене и ограничаване у току година кризе, имају сада тенденцију огромног пораста. Под притиском ових потреба, при саставу буџетског предлога, ресорни Министри поставили су замашне захтеве са врло повећаним предрачунима расхода. Њихови захтеви попели су се на 14 милијарди динара. Највећи део тих захтева имао је несумњиво своје оправдање и своју корисност, али је Министар финансија, који у својој надлежности утврђује предрачун прихода, морао да се одупре многим, чак и најумеснијим захтевима, с обзиром на проблем покрића. Према цифри буџетског предлога, од 12.180 милиона динара, видећете, господе народни посланици, да сам већ код израде буџетског предлога, извршио напор штедње од близу 2 милијарде динара. Свакако претерани оптимизам, који се могао уочити у обилно постављеним захтевима, свео сам овако у границе, за које држим, да се могу потпуно правдати, како са становишта намене нових или повећаних кредита, тако и са гледишта покрића.

Држећи се начела хијерархије потреба, најмање су редуције спровођене код активних привредних предузећа, која сама покривају своје издатке и код којих су нови расходи, најчешће, услов за постизавање нових прихода. Код крупних државних привредних предузећа, њихова делатност је уско везана са подизањем целокупног национално-економског живота. Зато, расходи код ових установа немају исти смисао као код чисто административних надлештава, која су економски скроз пасивна и финансирају се приходима Главне државне благајнице.

Са тог гледишта просуђивани су расходи Министарства саобраћаја и других привредних Министарства. Буџети ових Министарстава имају у ствари карактер индустријских буџета. Повећање буџета расхода Министарства саобраћаја по предлогу за 390,8 милиона има своје оправдање не само у чињеници, што ће ови расходи бити покривени орговарајућим приходима саобраћајних установа, који показују тенденцију јаког пораста, него и у намени расхода, који служе увећању државне железничке имовине. Исте чињенице говоре и за повећане монополске расходе, за поштанско-телеграфско-телефонску службу, за шуме и руде, као и за државна добра и предузећа, и државне новчане установе. Свагде овде повећани буџетски расходи, макар и персоналне природе, утрошци су, који ће бити покривени барем одговарајућим, ако не и већим уносом, као буџетским приходом. Сви ови повећани расходи државних предузећа и установа пењу се на округло 670 милиона динара. За њих не треба предузимати фискалне мере, да буду покривени. Они ће се извршивати и покривати према мери сопствених прихода тих предузећа и установа.

Како је цело повећање буџетског предлога са 1.270 милиона динара, значи да би нам остало за фискално покриће само 602 милиона динара повећања. Из буџетског предлога видећете, господе

народни посланици, да су у овој цифри заступљене потребе наше народне одбране са 313 милиона, потребе за које ниједна материјална жртва не може изгледати претерана.

Према томе од целокупног повећања са 1.270 милиона динара долази скоро пуна једна милијарда динара само на потребе државне привреде и народне одбране. Остатак од око 280 милиона динара распоређује се на личне и материјалне издатке целокупне остале државне управе. Дакле, 70% од овог повећања долази, с једне стране на продуктивне расходе, који налазе своје покриће у приходима државних привредних предузећа, а који не погађају пореске обвезнике и не претстављају терет за Главну државну благајну, а с друге стране на расходе, чија је оправданост неоспорна (народна одбрана).

Сва остала наша државна администрација мораће се задовољити за толике своје потребе само у границама повећаног кредита за 270 милиона динара. С обзиром на напред истакнуте разлоге, ја се нисам могао одлучити да проширујем и даље оволики буџетски програм задовољења наших јавних потреба, и да за њих тражимо буџетско покриће увођењем нових дажбина или поштравањем постојећих, другим речима да се латимо мера, које би могле дирнути и омести нормалан развој нашег привредног живота било у производњи, било у циркулацији, било у потрошњи.

Те наше остале и више потребе ванредног значаја, у колико не буду трпеле одлагања, збрињаваћемо као и досад, поступно према нашим могућностима, ванбуџетским средствима, чије би се отплате поделиле на будуће буџетске периоде.

Нама остаје у овоме буџетском предлогу део повећања од округло 600 милиона динара за који се рачуна на покриће преко државне благајнице. И, ево овде, у овој цифри, поставља се питање, може ли државна благајница овај вишак покрити са приходима које јој обезбеђују постојећи законски прописи?

Са становишта извршења садашњег буџета, одговор на ово питање задовољиће нас. За првих 9 месеци ове буџетске године, остварени фискални приходи надмашили су буџетску процену за одговарајући период за 591,9 мил. динара, дакле за близу 600 милиона динара, или управо толико, колико износи поменута вредност нових административних потреба. Ако још додамо око 60 милиона на име недавно повишене царинске ажије, која није унета у резултат овогодишњих прихода, имали би чак и један вишак. Али стварно тај вишак не смемо очекивати, јер он може бити парализан познатим мањим фискалним наплатама у последњој четврти буџетске године. Значи да већ крајем првих девет месеци ове буџетске године имамо толики вишак у фискалним приходима колики нам је потребан да покријемо повећање административних потреба у наредној 1938/39 години. Ако се одржи исти ритам наплате фискалних прихода и у наредној буџетској години — а немамо разлога да сумњамо да се неће одржати — имаћемо обезбеђено покриће за повећане административне потребе.

Апстрахирајући од незнатнијих потребних измена у опсегу таксеног законодавства којима се у врло незнатној мери обезбеђује један део буџетског покрића, Краљевској влади, господе народни посланици, чини задовољство изаћи преда вас са

једним буџетским предлогом, који у себи садржава повећање од 1.270 милиона, а да не мора тражити од вас, да јој за покриће тог знатног буџетског повећања, које иде на 11.64%, дајете овлашћење за увођење фискалних мера општијег значајнијег обима. Покриће повећања у овом буџетском предлогу, повећања које је карактерисано државно привредним и народно одбранбеним потребама, биће обезбеђено скоро у целости из нормално увећаног капацитета наше привреде, капацитета, који има услова за даље снажење под онаквом привредном политиком, какву води влада г. др. Стојадиновића. Мислим, да је овако најцелисходније решен државно буџетски проблем за наредну буџетску годину.

Господо народни посланици, ја држим да сам вас могао уверити, свим оним што сам овде изнео, да је овај буџетски предлог искрен, отворен. Можда је он понешто и више оптимистичан али он је поштено мишљен и поштено рађен. У њему су предвиђени кредити и покрића за велики део народних и државних потреба без пореског повећања. Сви би морали пожалити, да се — ван наше моћи и домашаја — прилике окрену, и због одржања буџетске равнотеже, да нам оне наметну редукацију у извршењу ових корисних кредита. Садашњи буџет извршујемо у границама буџетске равнотеже и у процентном опсегу, у коме није извршен ниједан наш досадањи буџет. Зажелимо сви, да се предвиђена буџетска примања, ако ове тако и наредне године, реализују и прелиминисани кредити исцрпе и уложе у предвиђене јавне потребе. Наш народни живот, у томе случају, пулзираће још снажније. Краљевска влада ће као и досад, својим деловањем у свима правцима настојати, да се предвиђени буџетски програм државних материјалних потреба и оствари, а вас, господо народни посланици, моли, да је у извршењу тога задатка помогнете одобрењем овог буџетског предлога. (Бурно и дуготрајно плескање у центруму и на десници са повицима: Живео!)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има известилац већине народни посланик г. др. Часлав Никитовић. (Плескање у центруму и на десници).

Известилац већине др. Часлав Никитовић прочита извештај већине који гласи:

НАРОДНА СКУПШТИНА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Финансијски одбор

Х. Бр. 960

29 Јануара 1938 године
у Београду

ГОСПОДИНЕ ПРЕТСЕДНИЧЕ,

Част ми је у прилогу доставити Вам извештај Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са Финансијским законом за 1938/39 годину с молбом на даљи законски поступак.

За известноце одборске већине одређени су г.г. др. Часлав Никитовић, др. Јуре Коце и Бранко Тодоровић а за известноце мањине г.г. Иван Мохорич и Миливоје Перић.

Изволите, Господине Претседниче, примити уверење о мом особитом поштовању.

Претседник Финансијског одбора,
Милоје М. Рајаковић, с. р.

Господину

Г-ну СТЕВАНУ ЂИРИЋУ,
Претседнику Народне скупштине
Београд

ИЗВЕШТАЈ ФИНАНСИЈСКОГ ОДБОРА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

о предлогу државних расхода и прихода за годину 1938/39 и предлогу Финансијског закона за исту буџетску годину.

Финансијски одбор Народне скупштине на својим седницама од 2 децембра 1937 до 29 јануара 1938 године прегледао је и проучио упућени му предлог буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за годину 1938/39, о чему подноси следећи извештај:

Пре него што пређе на мериторну анализу предлога буџета, Финансијски одбор сматра за пријатну дужност да конститује да је дискусија у Одбору за све време текла савесно и објективно, што је омогућило плодан и ефикасан рад, коме има да се заблагодари да је за сразмерно кратко време савладан опроман посао. Захваљујући експедитивном раду на проучавању предлога буџета, који је био омогућен плодном сарадњом владине већине и опозиције у Финансијском одбору, предлог буџета могао је ове године бити поднет Народној скупштини читаве две недеље раније, него што је то био случај прошле године. Овај добитак у времену заслужује да буде истакнут, јер је тим испуњен један предуслов за даљи темељан буџетски претрес у Народном претставништву као и за благовремено изгласање буџета.

I

Предлог буџета за 1938/39 годину носи обељжје, с једне стране, привредног стања у коме је рађен, а с друге стране целокупне привредне и финансијске политике Краљевске владе. Привредна активност у нашој земљи за последње две и по године постала је свестранија и интензивнија. Судећи по свима објективним знацима, привредно побољшање које се манифестовало већ у 1935 и 1936 години продужено је још живљим ритмом у току 1937 године. Национални доходак од краја 1935 до краја 1937 показује пораст од око 6,637 милиона или око 16,5%. Цене на велико и на мало бележе сталан и знатан пораст. Што је главно, цене на велико, које се тичу производње, скочиле су у већој пропорцији него што су поскупили трошкови живота. Исто тако, индекс извозних производа брже се развијао него индекс увозних артикала, што је несумњиво повољан знак за нашу куповну снагу према иностранству. Наш саобраћајни промет — железнички, речни и поморски — у коме се огледа како пуле националне производње тако и унутрашње и спољне трговине — показује велики пораст према 1936 години. Тако, према индексима Народне банке, број утоварних вагона за

првих 10 месеци 1937 године већи је за 162 хиљаде него у истом периоду 1936 године: ово повећање није само глобално, него се показује посебице у сваком месецу. Исти напредак видимо код рударске и топионичке производње. Индекс рударске производње (база 1926 — 30 = 100) у новембру 1937 показује 140,4 према 131,7 у 1936 години, за исти месец. Индекс осигураних радника у септембру 1937 бележи скок од 11,5 поена према септембру 1936 године (са 115,1 на 126,6).

Убедљив знак даљег побољшања наших привредних прилика види се и у великом порасту промета на домаћим ефектним и девизним берзама. Ефектни и девизно-валутни промет на свима домаћим берзама (Београд, Загреб, Љубљана) износио је у 1937 години 7.421.771.000.— динара према 5.944.646.000.— динара у 1936 години, што претставља повећање од 1.477.125.000.— или око 25%.

Успеси које је постигла наша спољна трговина у 1937 години претстављају рекорд. Актива на крају 1937 године износила је динара 1.039.000.000.— и тако велики активан салдо није забележен ни у једној години после рата (узимајући у обзир вредност новца). Извоз у 1937, према претходној години, већи је за 58,8% по количини, а за 43,33% по вредности. Што се тиче увоза, он је према претходној години порастао за 13,76% по количини, а за 28,37% по вредности. Актива трговинског биланса у 1936 години износила је свега 299 милиона динара, дакле скоро три и по пута мање него у 1937 години. Обим наше спољне трговине у 1937 години изнео је 11.506,1 милиона динара према 8.453,1 милион у 1936 години, што претставља повећање за преко 3 милијарде динара или за 36,1%. Посматрајући структуру нашег увоза може се закључити, на основу куповине великог броја машина и индустријских сировина, да инвестициона делатност у индустрији живо напредује.

Укупни улози на штедњу код свих банака и штедионица порасли су од новембра 1936 до новембра 1937 за 1.163 милиона динара. Иако прилике у приватном банкарству нису побољшане у истој сразмери као и у другим привредним гранама, ипак се и овде не може спорити извесно побољшање. Оно се огледа у поступном мобилисању замрзних улога (709 милиона динара за последњу годину и по дана), као и у приливу нових улога на штедњу. Мере које је Краљевска влада предузела крајем 1937 године за повраћај ликвидности у приватном банкарству, посредством Народне банке и Поштанске штедионице, произвешће несумњиво повољно дејство.

Као резултанта повољног привредног развоја у току 1937 године наступило је и снажење државних финансија. Буџетски приходи дају вишкове, динар је савршено стабилан, државни кредит је ојачан. Буџет за 1937/38 годину, на крају првих девет месеци свога извршења, бележи вишак остварених прихода изнад буџетских процена од преко 700 милиона динара. То омогућава Министру финансија искоришћавање буџетских кредита, у интересу државне управе и привреде, у једном много већем постотку, него ранијих година.

Симптоми привредног оживљења у нашој земљи су видни и многобројни. Они који су укратко наведени довољно илуструју несумњиви привредни напредак постигнут у току последње године дана.

II

У таквој атмосфери несумњивог привредног побољшања рађен је предлог буџета за 1938/39. Он показује повећање од 1.270 милиона динара према буџету за 1937/38 годину.

Битна одлика овога предлога — као што је то истакнуто у писменим и усменим експозеима Министра финансија — јесте у овоме. Прво, да се ово повећање расхода, сем малог изузетка, неће финансирати повишењем дажбина. Друго, да је повећање расхода намењено потребама наше националне безбедности и продуктивним потребама државних привредних предузећа. Ове две карактеристике оправдавају предложено повећање у буџету расхода. Што се тиче покрића, оно ће се наћи највећим делом у аутоматском порасту прихода из садашњих фискалних извора тако, да предлог буџета не претставља ново апеловање на пореског обвезника, и поред тога што се њиме у знатно ширем опсегу него до сада омогућава подмирење важних потреба државне администрације, земаљске одбране и народне привреде. Од предложеног повећања расхода преко једне половине (52,3%) отпада на привредна предузећа, која своје расходе сама покривају. Треће, важно обележје буџетског предлога за годину 1938/39 је у томе, што су материјални расходи, дакле они који су са гледишта народне привреде продуктивнији, — повећани у знатно већем износу него лични расходи. Повећање материјалних расхода износи 860.758.365.— динара или 67,8%, а лични за 409.241.635.— динара или 32,2%. Услед оваквог начина повећања расхода, пропорционални однос личних и материјалних расхода изменио се у корист материјалних тако, да ови последњи износе око 55% свих државних издатака, односно за динара 1.185.548.696.— више него лични.

У повећању предложених расхода дошло је такође до изражаја и повећање чиновничких припадљности у суми од 235 милиона динара, спроведено на основу одлуке Министарског савета од октобра 1937, у вези наступелог повећања трошкова живота, под утицајем коњунктурног полета. Пораст цена имао је исто тако своју реперкусију и на предложеном повећању кредита за материјалне потребе.

Повећање расхода намењено је једним делом — у суми од 668,6 милиона или 52,7% — неопходним потребама државне управе (унутрашња управа, судство, просвета, социјална хигијена, финансиска управа) а другим делом — у суми од 601,3 милиона или 47,3% — намењено је експлоатационим потребама и појачању пословног ефекта државних привредних предузећа (саобраћај, поштанско-телеграфско-телефонски промет, грађевине, шуме и рудници итд.).

Што се тиче процене прихода, Финансиски одбор сматра да је ова вршена реално и на бази најновијих података о кретању буџетских наплата, који су кориговани према вероватном развоју коњунктуре у току наредног буџетског периода. С обзиром на остварени вишак прихода од око 703 милиона динара за прва три тромесечја текуће буџетске 1937/38 године оправдано је гледиште изражено у експозеу Министра финансија: да је највећи део придвеђених повећања прихода по предлогу буџета за 1938/39 годину садржан у вишко-

вима прихода већ оствареним и који ће се остварити до краја буџетске 1937/38, тако да разлика оптерећења, која проистиче из поднетог предлога према оптерећењу по текућем буџету, не може се сматрати знатном, како по апсолутној цифри, тако и у сразмери са повећањем националног дохотка, за око 2 милијарде динара у 1937 години.

С обзиром на изложене одлике предлога буџета за 1938/39, он стоји у пуном складу са досадашњом финансиском и привредном политиком Краљевске владе, која има за циљ снажење приватних финансија и приватне привреде и, као последица тога, јаче подмирење потреба целокупног државног газдинства.

Финансиски одбор сматра за потребно да подвуче да је благовремено подношење завршног рачуна за 1936/37 годину уз предлог буџета за 1938/39, први пут после рата, један крупан успех наше финансиске администрације и велики корак на путу потпуног сређивања наших државних финансија. Резултати који се огледају у завршном рачуну веома су задовољавајући и претстављају речит докуменат енергичне и смишљене финансиске политике Краљевске владе. Ликвидирање буџетских дефицита, које је спроводено крајем рачунске 1936/37 године, на дан 31 августа 1937, последица је не само повољног притицања прихода — који су остварени са преко 102% од процене — него и брижљиво спровођење штедње, благодарећи којој је остало у тој години неискоришћених кредита за 369,5 милиона динара.

III

Финансијски одбор налази да је привредно побољшање, које се огледа на свима странама у нашој земљи, последица планске привредне акције Краљевске владе, која почиње да доноси добре плодове и чији ће се повољни резултати у најближој будућности још изразитије манифестовати. Побољшање наших државних финансија, о коме је било речи у ранијем излагању, само је огледало тог привредног побољшања изазваног целисходним мерама Краљевске владе у свима гранама народне привреде.

Основа привредне политике Краљевске владе јесте побољшање прилика у пољопривреди, од које живи преко три четвртине нашег народа. Рад Краљевске владе у овој области био је крунисан пуним успехом. После санације земљорадничких дугова, примењен је низ успешних мера за боље уновчење земљорадничких производа и повећање куповне моћи земљорадника. Државна интервенција спровођена преко „Призада“ — коме је држава обезбедила кредит од 300 милиона динара — имала је најповољнијег дејства на цене стоке, житарица, воћа, уљаних плодова, памука, опијума. С друге стране, спољна тржишта обезбеђена су низом повољних трговинских уговора. Благодарећи овој повољној интервенционој политици Краљевске владе у области пољопривредних цена, нешто слабији принос пољопривредних производа у овој години могао је бити накнађен њиховим бољим уновчењем. Сем тога, Краљевска влада је у циљу поправке квалитета аграрних производа давала непосредно помоћи земљорадницима: за набавку квалитетне пшенице, раздвојене произвођачима, подизање модерних сушница у воћарским крајевима, подизање задружних подрума; мерама за

унапређење свиларства и овчарства итд. Сем ових мера, Краљевска влада најживље проучава питање обнове земљорадничког кредита. У том реду идеја биће ускоро решено питање подизање силоса, који ће, поред осталих повољних последица допринети организовању земљорадничког ломбардног кредита. Акција Краљевске владе на унапређењу села и пољопривреде ни из далека се, дакле, не ограничава на оквир буџета Министарства пољопривреде. Она има много ширу основу и ставља у покрет знатна финансиска сретства. У домен те акције спада — примера ради — и дуванска политика која је земљораднику донела огромне користи. Од 1935 до 1937 године, берба дувана је утростручена (од 7 на преко 20 милиона килограма), а откупне цене су повишене за 20, а местимично и за 30%.

Индустријализација земље спроводи се врло успешно и рационално, с обзиром на пољопривредне интересе наше земље, као и на интересе наше народне одбране. Подизање металургијске индустрије у Зеници може се сматрати једном огромном националном тековином од далекосежних последица. Сем тога, недавно је извршена и концентрација два највећа шумска предузећа у земљи „Дрвара“ и „Криваје“ у државним рукама. Ова трансакција има велики национално-привредни значај, јер се један од највећих шумско-индустријских комбината у Европи реорганизује и поставља на здраве пословне основе. Приватни индустријски полет манифестује се у великом порасту нових индустријских предузећа у 1937 години за читавих 11% према 1936 години, и са 1.200 милиона динара инвестираног капитала, што претставља највећи износ од 1928 године.

Државна привредна предузећа и установе развијају за последње две и по године огромну и плодну делатност. Управа државних монопола, поред наведених резултата у области подизања откупних дуванских цена, развија и грађевинску активност. Она ће у току 1938 године изградити нових објеката у вредности од близу 100 милиона динара. Срећна координација у раду државних и привилегованих новчаних завода спровођена је успешно и током 1937 године када је у јавне радове инвестирано нових 330 милиона динара. На основу одлуке Краљевске владе, Државна хипотекарна банка смањила је са 7,5% на 6% камату по свима зајмовима закљученим до 1931 године. Сем тога ова установа врши кредитовање самоуправних тела широм целе земље, у много јачој мери него ранијих година. Поштанска штедионица стварањем низа нових филијала у свима крајевима државе доприноси усавршавању новчаног и кредитног саобраћаја.

Ради васпостављања ликвидности у приватном банкарству Народна банка и Поштанска штедионица одобриле су специјално повољне кредите од 3% новчаним заводима односно задругама.

Министар финансија недавно је, по трећи пут за последњих две и по године, смањео обавезну квоту извозничких девиза, које се морају нудити Народној банци, тако да оне данас износе свега 25% према 60% јуна 1935 године. Ова мера Краљевске владе значи нову олакшицу нашој спољној трговини. Трговински уговори закључени у децембру 1937 године са Француском и Белгијско-Луксембуршком привредном унијом претстављају знатан успех. Они нашој земљи гарантују активан биланс од најмање 20%, а, с друге стране, увође-

ћем плаћања у девизама, обележавају почетак напуштања клириншког система и поступног враћања слободној девизно-валутној трговини. И трговински уговор са Италијом, који садржи клаузулу о полагању дужних сума од стране италијанских увозника у динарима, обезбеђује наше извознике од валутног ризика. Све ове мере, заједно са контролом увоза код Народне банке, уведеном средином 1936 године, доприносе мобилисању активног салда наше спољне трговине. Половином децембра 1937 године наша клириншка потраживања била су за 212 милиона динара мања него у исто време 1936 године, а наша клириншка дуговања смањена су за 94 милиона.

Државни кредит у земљи и иностранству знатно је ојачао. То појачање огледа се у огромном порасту течајева државних унутрашњих и спољних зајмова. Подизању нашег иностраног кредита допринеле су поред осталог и две веома целисходне финансиске трансакције извршене у другој половини 1937 године: откуп $6\frac{1}{4}\%$ монополског зајма од 1928 године за свега око 15% од целокупног дугованог износа, и закључење новог споразума са француским портерима.

Откупом $6\frac{1}{4}\%$ зајма држава је постигла једну добит од пуних 1.200.000.000.— динара, јер је за суму од 4.400.000.— долара дефинитивно ликвидирала једно задужење од близу 28.000.000.— долара у капиталу и доспелим каматама.

Нов начин регулисања наших дугова према француским портерима значи смањење нашег државног дуга за преко 82 милиона франака годишње и, што је нарочито значајно, почетак укидања мораторијума трансфера за државна плаћања, који је уведен крајем 1932 године под притиском девизних тешкоћа. Исто тако споразум са енглеским и француским портерима, који предвиђа повећање квоте плаћања у девизама и појачање амортизационе службе, оставио је одличан утисак на поверљиве кругове наше државе у иностранству.

Активна привредна политика Краљевске владе носи у највишој мери обележје социјалности. Код свих привредно-финансиских мера, које се предузимају, имају се у виду интереси социјално најслабијих. Осим заштите и помоћи пружене земљорадницима, поред повећања чиновничких припадности и стварања 7.000 нових службеничких места по буџету за 1938/39, Краљевска влада је много учинила за сузбијање незапослености и за заштиту радништва. Целисходним посредовањем у радничко-послодавачким односима, она је одстранила у знатној мери узроке социјалних сукоба и незадовољства. Уредба о минималним надницама од априла 1937 године имала је за последицу осетан пораст радничких надница, нарочито у крајевима где је стандард радничког живота био низак, и велико опадање броја штрајкова. Донета је Уредба о збрињавању незапослених радника, појачан је допринос за јавне берзе рада, предвиђа се убрзано грађење радничких склоништа и станова. Проширење пензионог осигурања приватних намештеника — осим пензионог осигурања радника — претставља једну велику тековину нашег социјалног законодавства, којом се збрињава око 50.000 лица.

Политика јавних радова и опште оживљење приватне привреде допринело је повећању запо-

слености. Број осигураних радника показује само за последњу годину дана повећање за око 80.000 лица. Према крају 1934 године пораст износи преко 30%.

Буџетска политика у пуној је хармонији са општом привредном и финансиском политиком Краљевске владе. Између државног финансиског пословања и приватног привредног рада постоји повољан узајамни утицај. Снажење државних финансија омогућено је јачом привредном активношћу али, с друге стране, држава је, као крупан фактор у производњи и потрошњи добара, целисходном финансиском и буџетском политиком, живљим инвестирањем и ликвидацијом неизмерних обавеза из ранијих година — пружала стално нове хране народној привреди. Зато не може ни бити говора о некој „конфискацији” великог дела прираштаја националног дохотка од стране фискаса, него о узимању једног дела овога дохотка и његовом планском и продуктивном враћању натраг у народну привреду.

Да пораст фискалних прихода није последица неке пореске стеге, него привредног оживљења, најбоље се види, поред осталог, у чињеници пораста прихода од пореза на пословни промет — који је у 1937 години износио 852,7 милиона динара или за 30% више него у 1936 години, а за близу 80% више него у 1934 години.

Структура наше националне привреде, свакако, не може се преконоћ изменити. Стоји, међутим, непобитан факат, да је привредна и финансиска политика владе г. др. Милана Стојадиновића заснована на једном позитивном и далекосежном привредном плану, који се успешно остварује у етапама, и чији је врховни циљ материјално благостање нашег народа, свих друштвених редова, а у првом реду земљорадника и радника. И ми сматрамо да је овај предлог буџета за 1938/39 годину један важан допринос тој планској конструктивној привредно-финансијској политици.

IV

Поред ових економско-финансиских разматрања и констатације у вези са предлогом државног буџета расхода и прихода, Финансиски одбор са задовољством констатује да је са побољшањем привредног стања наше земље, наступило, у узајамном односу, и знатно побољшање општих политичких прилика у земљи и положаја наше Краљевине према иностранству, као последица смишљене и истрајне политике Краљевске владе.

На општем политичком пољу нарочито треба подвући успехе наше спољне политике, коју води г. др. Милан Стојадиновић, и која је показала своје реалне и крупне резултате у савршеној потпуности. Ти резултати манифестују се у знатном и задовољавајућем јачању спољне безбедности Краљевине, у ефектном доприносу делу мира које је она пружила европској политици, и у економским успесима које је она задобила. Поређење нашег данашњег спољно-политичког положаја са оним од пре две и три године, не само да је поучно и корисно, и да нам даје право на основани оптимизам, него нам показује и то: колики је део тешког пута пређен и колико смо на добром и правом путу, који нам у потпуности обезбеђује наше националне интересе.

У унутрашњој политици, може се са задовољством констатовати да је политика Краљевске владе наишла на разумевање и одобравање најширих народних маса, које јој дају моралну подршку за спровођење једне постепене политике смиривања и попуштања затегнутости на свим странама. Та поступна, етапна политика Краљевске владе, којој је циљ да законским сретствима и у границама државног Устава поврати земљу у нормалне политичке односе и ка демократији, показала се у свој својој умерености довољно чврста и снажна, да су избегнути сви потреси и да смо несравњено ближи консолидовању прилика у земљи, са јасно обележеним ставом и позицијама политичких група. Ова политика умерености, поред неких појава, индиција и приговора са извесних страна, омогућила је поновно политичко организовање земље, које је у току, и које је најбоља залога и гаранција унутрашњег мира и поверења у друштвени поредак и установе државне. Тежње и претераности, долазиле оне са крајње левице или са крајње деснице нису могле поколебати Краљевску владу да скрену са пута умерености, и да са самопоуздањем и ауторитетом на томе путу истраје, ослањајући се на родољубивост широких слојева народних. Такав рад Краљевске владе у унутрашњој политици припремио је и приуговорио терен за правилно решење актуелних државних питања у смиреној атмосфери духовне срећности.

V

На крају Финансијски одбор моли Народној скупштини, да овласти Господина Министра финансија да може изменити редни број глава, партија и позиција предлога буџета државних расхода и прихода, као и редни број параграфа и ставова овога закона, онако, како буде дефинитивно усвојен од Народне скупштине.

Моли се Народна скупштина да прими на знање да је Одбор у појединостима код предлога буџета државних прихода за 1938/39 годину извршио следеће измене и то: код партије 6 — таксе, смањено износ за 20,000.000 динара; а код партије 8 — царине, споредне царинске таксе и ажија повећао износ за 20,000.000 динара. Ово повећање расподељено је процентуално на позиције од 1 до 7 тако, да са овим повећањем износ позиција је следећи:

1. Царина на увоз	81,964.474.—	
2. Царина на извоз	204.044.—	
3. Лежарина	308.066.—	
4. Пословна дажбина	1,530.330.—	
5. Олово, печати и жигови	81.618.—	
6. Ажија код царинарница	924,872.962.—	
7. За заокругљење	25.506.—	1,008.985.000.—

VI

За известиоце Одборске већине одређени су г. г. др. Часлав Никитовић, др. Јуре Коце и Бранко Тодоровић.

За известиоце Одборске мањине одређени су г. г. Иван Мохорич и Миливоје Перић.

Претседник
Финансијског одбора,

Милоје Н. Рајаковић, с. р.

Секретар,

Владимир Казимировић, с. р.

Чланови:

Др. Часлав М. Никитовић, с. р.; Михајло Лукаретић, с. р.; Бранко Тодоровић, с. р.; Живота Милановић, с. р.; Прота Душан Суботић, с. р.; Радосав М. Димић, с. р.; Михаило Бошковић, с. р.; Жарко Д. Томашевић, с. р.; Др. Стеван Крафт, с. р.; Боровоје Ђурић, с. р.; Др. Јуре Коце, с. р.; Лука Костренчић, с. р.; Ђура Микашиновић, с. р.; Др. Борђе Марковић, с. р.; Др. Милан Главинић, с. р.; Душан Антонијевић, с. р.; Карло Гајшек, с. р.

(Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђурић: Реч има известилац мањине Финансијског одбора г. Миливоје Перић. (Плескање на левици.)

Миливоје Перић: Господо народни посланици, мањина скупштинског Финансијског одбора, подноси Народној скупштини овај свој извештај:

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Мањина скупштинског Финансијског одбора о својим опажањима и посматрањима о буџетском предлогу за 1938/39 год., подноси Народној скупштини следећи свој извештај:

I

1) Тенденција буџетског смањења испољавана и спровођена у периодима од 1932 до 1935 године са доласком садање владе преобраћена је у тенденцију сталног и наглог буџетског повећања. Тако је се већ успело да се буџет за непуне три године увећа за око две и по милијарде динара. Само повећање по садашњем буџетском предлогу износи 1,270 милиона динара.

Налазимо да овај огромни пораст буџета није у складу са привредном и пореском снагом народа. Оволики је приближно био буџет 1925/26 г. Али онда је национални доходак оцењен са око 70 милијарди динара, а данас са око 44 милијарди динара, — дакле, за 26 милијадри динара мање данас него онда. Вели се, да се национални доходак у 1937 години увећао са око две милијарде, па зато се налази оправдања да скоро две трећине истога само држава, као јавна рука, узме! Ако би општине и бановине пошле за примером државе, онда би изашло да би јавна рука цео износ овако оцењеног повећања националног дохотка узела за себе. А то у крајњој линији значи натерати грађане да само за јавну руку раде и теку!

Не треба губити из вида да то није све, већ да ту треба додати и оптерећење невидљивог буџета (разни фондови), чији износи — иако нису познати — никако нису мали.

Све скупа узето у оцену преставља тешко оптерећење народа. Ако пореска техника и администрација, инак, успеју да оволики износ при-

купе и у државну касу утерају, то ће бити сигурно не од дела прихода који чини пореску снагу народа, већ од онога који улази у његов минимум за егзистенцију.

2) Скоро три четвртине очекиваног прихода треба да дође од посредних пореза. Само то јасан је доказ од неправедној расподели државних дажбина. Како посредне порезе у главном погађају сиротније, то ови друштвени редови треба и да поднесу највећи део јавних дажбина.

Увећаном ажијом царинска стопа је стварно увећана за око 8%. То је, свакако, посредно увећање фискалног оптерећења. А такав значај имају она објашњења и упуства Врховне пореске управе којима се стварно постојеће пореско законодавство мења повећањем постојећих пореза. Код таквог стања ствари не може се озбиљно тврдити да нема пореског повећања.

3) Правдање буџетског повећања поређењем процента јавних дажбина у националном дохотку наше државе са страним нема праве вредности. Јер овај проценат није мерило истинског оптерећења. У великом националном дохотку и велики проценат јавног оптерећења се лакше подноси него и најмањи у малом дохотку. Све зависи има ли и колика је пореска снага. Ако нема пореске снаге, онда је и најмањи проценат убитачан; а ако је има, онда и проценат који би је целу апсорбовао не би такав био. Кратко казано: развијене привреде са неразвијеним не могу се процентима оптерећења поредити. Наша је привреда неразвијена. Просечни индивидуални доходак њен говори о стандарду беде највећег дела нашег становништва.

4) Говори се о буџетском суфициту који треба да је постигнут према завршном рачуну за 1936/37 год. Кад се зна да се комплетна служба јавних зајмова не врши, те да ово невршење у ствари значи нове позајмице, онда се озбиљно о буџетском суфициту не може говорити.

5) Питање државних дугова претставља тамну страну наших јавних финансија. Последњи билтен о њима је издан скоро пре 6 година, 1 јула 1932 год. Од онда се право стање њихово крије од јавности. Место периодичног билтена, који би садржавао све потребне податке, долазе усмена врло оскудна и ограничена саопштења. И тако се место праве слике о дуговима има бледо и непотпуно сазнање о њима.

Поред старих, који чине замашну своту и чије уређење претставља тежак проблем наше финансијске државне политике, ту су и нова задужења. Нова задужења, већим делом (у колико краткорочна па и она средњорочна), у ствари су летећи дугови, те се отуда и тешко питање њихове консолидације и обезбеђења отплатне службе поставља и очекује своје решење. Очигледно потпуна служба наших јавних зајмова значиће ново буџетско повећање те и нова фискална оптерећења. Све то скупа не даје повољне изгледе за наше јавне финансије.

6) Питање уписења неупослених физичких радника налази привремено и делимично решење у јавним радовима. Са престанком истих и оно ће се показати поново у свој озбиљности. Исто тако пријемом у службу нових државних службеника збрињава се и један део интелектуалних радника. Али и томе мора бити једном крај.

Зато и једно и друго нису решења већ ублажења. Зло је ту увек, а лек му се не тражи. Очи-

гледно његово решење може бити само у развијању привреде. Само унапређена и развијена привреда може примити и уполити вишак интелектуалне и физичке радне снаге. Ту су непосредне мере потребне. Не види се да се оне имају у виду. Из увећаног буџета прихода за 1938/39 годину у износу динара 1.270 милиона само стоти део иде на пољопривреду, основну грану народне привреде!

7) Од доласка садање владе број чиновника нагло расте. Већ је четврта буџетска година како се бројно стање чиновника систематски повећава. И за идућу буџетску годину предвиђа се повећање за нових 6999 јавних службеника. И тако ће се бројно стање лица зачишљених на државној и бановинској каси попети на 426.500.— Ако се овоме броју дода број чиновника и пензионера градских и сеоских општина од 120.000.— онда укупно бројно стање јавних службеника достиже цифру од 546.500 лица, а то је непуна 4% од укупног броја становништва. Узме ли се у обзир и њихово породично стање, онда би укупан број лица издржаваних од јавне руке прешао износ од 2 милиона, а то значи да би сваки осми становник спадао у групу јавних службеника. И тако испада, да је чиновнички staleж, после пољопривредника, најмногобројнији staleж у држави.

Нарочито је увећање код пензионера. Оно ће изнети за око 12% према стању затеченом у тренутку доласка садање владе. А то је око 16.000 нових пензионера под овом владом! Међу њима је највећи број младих и за рад способних људи. Они одлазе у пензију делом без своје воље, да би направили места новим службеницима, а делом по својој вољи да би им пензија била синекура.

И тако се непроизводна класа, с године на годину, без стварне државне потребе, стално увећава. А то све значи нова фискална оптерећења производне класе. А докле тако?

Тешко је наћи иједну државу, која би сразмерно своме становништву, имала оволики број јавних службеника!

8) Док тако са чиновницима, број инвалида се стално смањује. Њихово материјално стање, и поред толиких владиних обећања, остало је неизмењено. Ту се не показује журба да се обећано испуни. И тако инвалиди једнако узаман вапију да им се правда укаже!

II

У ресору Правде не влада жељени ред. Закон о судијама, којим се имало спровести Уставно начело о независности и сталности судија, није још донет, и ако је ваљало донети га пре 3 септембра 1936 године као дана кад је Устав у том делу ступио на снагу. Канда се и не намерава донети. И тако је постављање, премештање и пензионисање судија остало неуређено. Кад се зна да само независне судије могу бити добре судије, а само добре судије могу осигурати добру и правилну примену Закона, онда је јасно да без осигурања правне и материјалне независности судија нема доброг правосуђа. А без доброг правосуђа нема ни Правде у земљи.

Распоред судија и осталог особља није извршен складно са потребама. Док у извесним судовима има их више него је потребно, докле у другим

њихов број ни издалека није довољан. Отуда служба правосуђа трпи.

Стварање нових окружних судова је непотребно, те са гледишта наших јавних финансија прави луксуз.

Фаскалитет у Правосуђу је толики да у многа места компромитује правну заштиту.

И опет амнестија за штампарске кривице. Сваке године се исто понавља. И тако су појединци изложени клеветатама и увредама сваковрним без икакве законске заштите. Закон о штампи, код таквог стања ствари, боље је да и не постоји. Увређени и оклеветани не би се бар излагали дангуби и скупим трошковима око судског прогона, кад се амнестијом, једним потезом, све уништава.

Међуверски закон је несумњива потреба. Али ако се она увиђа, никако да се задовољи.

III

И поред прошлогодишње делимичне ликвидације заосталих познатих афера око грађења нових пруга са страним предузећима, остале су и даље извесне тешке обавезе на бази ранијих уговора, које ће наше државне финансије притискивати и у будуће.

Сам саобраћај у земљи, са техничке стране, не задовољава ни из далека потребе. Наш саобраћајни материјал је једним великим делом застарео и мало употребљив. У нашем саобраћају заостале су локомотиве старог типа од пре 30 година. Покушај с моторним возом није дао повољни резултат због недовољне опрезности у поручбини и набавци. Још смо далеко од увођења инсталација за електричне железнице и поред најбољих локалних услова и богатства природних елемената за електрификацију железница. Тешко је стање саобраћајног особља, како нижег тако и вишег. Радници на прузи примају просечно дневницу 10—15 динара за 8 часова рада. Материјално обезбеђење саобраћајног особља, изложеног највећим напорима и свима непогодама, није само праведно заслужена награда него и човечанска дужност.

Реформа железничких тарифа, по израђеном последњем плану, са снижењем тарифа на кратким и дугим одстојањима, а са повишењем на средњим одстојањима не дају нашој привреди никаква олакшања. Повишење железничких тарифа обухвата највећи део железничког саобраћаја који се обавља на пругама између 150 и 600 км. односно 900 км. Оваква тарифна политика имала је у виду више фискални тарифни интерес, а мање стварно привредно олакшање.

IV

У нашој просветној политици осећало се затровано партизанство за све време режима ЈРЗ, у толикој мери да од тога нису много патили само интереси просветне струке свију степена, него у многоме трпели и најкрупнији национални интереси. У основној настави није ништа учињено за њезино приближавање реалним животним потребама, појединих слојева народа, а учитељство је бруталним методама упрезано у партијске послове режима. У средњој школи нити се поправио положај наставника, нити ниво саме наставе, а морално васпитни утицај школе као да је још и даље опадао. Високошколство и даље буја по димензијама а на рачун квалитета наставе и пости-

заваних стварних резултата. Уопште: наша просветна служба као да више и нема једне основне националне културне концепције која би се остваривала у свима потхватима овог ресора и у свима покрајинама наше земље. Свеопшта национално-културна дезоријентација биће свакако последица оваквог стања.

V

Министарство трговине и индустрије све се више декласира као тврђава крупно-капиталистичких завојевача наше народне привреде. Против картелног експлоатисања свију потрошачких група није ни покушавана никаква мера. Крупном, и то још страном капиталу, толико је повлађивано и у индустрији и у трговини да је наш национални ситни привреднички свет занатлија и трговаца изложен пауперизацији (у времену тобожњег општег просперитета). Оживљавање кредитног пословања особито у унутрашњости земље није успело, нарочито не за ситније привредничке редове, а то је за наше национално и социјално конструктивно грађанство, које је и онако сразмерно малобројно. У установама и уредима за регулисање спољне трговине траје и даље немила појава партизанских и личних повлашћивања. Напокон: у самој спољној трговини форсиран је извоз и на тржиштима, на којима се нећемо моћи трајније одржавати а давана је предност земљама код којих се одвећ јаке привредне везе ускоро могу претворити у тешку и политичку зависност. У овом ресору се нарочито огледа општи недостатак овог режима, а то је поманкање смисла и за социјалне и националне вредности, о којима и сама економска политика једне земље мора свагда да води рачуна, ако не преставља једино конзорцијалну експлоатацију једног дела земљине површине.

VI

Министарство пољопривреде и вода није ни покушало да заузме у нашој врховној државној управи оно место, које му по значају нашег аграра пеминиовно припада. Оно не располаже скоро никаквим средствима за озбиљна настојавања унапређивања нашег земљорада и сточарства, па није никакво чудо, да се при таквом стању на селу његово постојање и не запажа. Место да систематски оспособљава ситни сељачки посед за напредније газдовање, и бољи живот упосленог живља, Министарство пољопривреде као да тај најмногобројнији и социјално и национално преважан слој нашег народа сматра нечим што треба препустити самом себи, па ма и по цену његовог прво постепеног, а касније и наглог, пропадања. Због таквог става Министарства пољопривреде према ситном сељачком поседу на Северу наше Отаџбине присуствујемо наглом изчезавању десетина хиљада аграрним реформама створеног националног ситног поседа. Стотине хиљада душа, и то махом наш национални елемент вратиће се у пролетаријат услед небрига и нељубави Министарства пољопривреде. Земља се онде опет гомила претежно у рукама ненационалних крупних поседника и спекуланата. И у наше национално задругарство уноси само Министарство пољопривреде елементе немира и котеријашких сукоба место да му искреном помоћу омогући коначно сређивање и трајно напредовање.

VII

У социјалној политици Влада г. др. Стојадиновића развија више демагошку но конструктивну активност. Доноси Уредбу о минималним надницама, која се у стварности само изузетно примењује, а која уопште и не покушава да поправи одиста бедне животне услове стотине хиљада пољопривредних најамних радника. Као и у аграрној политици, и овде се показује у пуном светлу великопоседничка оријентација ове Владе, која се о сељаку, ситном земљораднику, дакле о несумњивој већини укупног живља Југославије, брине једино кроз ступце својих партијских органа и у демагошким експекторацијама појединих чланова владе.

У уредима радничког осигурања и у Радничким коморама бирократска режија гута већи део доприноса радника и послодаваца. Раднички покрети за закониту самопомоћ кроз синдикате, немилостиво се угушују, или навијају у владине партијске оквири.

Радеништво је, поред свих напора, да кроз борбу и солидарно пожртвовање поправи свој животни стандард у јеку тобожњег просперитета само делимично успело, да повишицом надница надокнади дејство пораста цена својих животних потреба. За здравствено подизање села учињено је веома мало, а прилике по јавним болницама постале су управо поражавајуће. На чело Министарства социјалне политике и народног здравља требало би да дође лице са више социјалног и народног смисла, а са мање партијске преревности. (Пљескање на левици.)

VIII

У области спољне политике потребна су подробна објашњења, без којих је немогуће правилно судити. Али иако тако, никаква објашњења и подаци нису дани. Баш као да се ништа ново није десило. У међувремену склопљен је уговор о пријатељству са Италијом, уговор, свакако, од већег значаја. И преко њега се ћутке прешло, иако исти, у вези осталог, јасно обележава нов став наше владе у спољној политици. Значи ли нов став промену правца политике, или нову тактику у извођењу исте политике? Измењено стање у међународним односима можда је захтевало и измену нашег става. Али иако тако, ваља знати да ли новим ставом наши битни народни и државни интереси могу бити очувани.

Очигледно у ту област државне делатности треба бацити више светлости. Само добро осветљена, ова делатност може бити добро контролисана. Добра контрола је пак јемство да ће се спољна политика стално водити у правцу добро схваћене народне и државне безбедности. Зато, поново наглашавамо, стварање парламентарног одбора за спољне послове изгледа нам од особите важности, одбора који би, стално упознаван, могао устолице да прати, надзирава на и утиче на правац и ток послова наше спољне политике. (Одобравање и аплауз на левици.)

IX

Устав, и ако је стао на снагу још 1931 год., никако да ступи у живот. Штампана је још увек у

највећој стези. Од политичких закона, сем понављаних обећања, ништа. Место самоуправе у градским општинама, тамо су увек комесари на влади, Бановинску самоуправу врше непрестано наменовани бановински већници односно сам Бан. И сâм избор сенатора је у ствари постављање одозго. Државни савет и Главна контрола у пуној су зависности од владе. Стварно говорећи, неограничену власт држи сâма влада. Све уставне установе то су само по називу, — то су само сенке у Уставу идејно замишљених усанова. И тако демократи на језику јесу највећи аутократи на делу. Бранитељи Устава на речима су у истини његови једини рушитељи. Приврженици енглеског парламентаризма, како се рекламирају, рукују Парламентом као ипачком. На речима једно, а на делима друго. Све скупа је од велике штете по јавни морал. Јавни морал је социјална тековина, без које стварно напретка не може бити. Зато систем владавине, који се служи и оснива на обма-нама, ваља осудити.

Са изнетих посматрања не можемо одобрити ни финансијску политику Краљевске владе, те молимо: да се буџетски предлог за 1938/39 годину не прихвати. (Живо одобравање на левици.)

За известиоце су одређени г. г. Иван Мохо-рич и Миливоје Ђ. Перић.

7 фебруара 1938 године
у Београду

Чланови мањине Финансијског одбора:

Мита Димитријевић, с. р.; Др. Мирко Косић, с. р.; Милан Вукићевић, с. р.; Секула Зечевић с. р.; Миливоје Ђ. Перић, с. р.; Илија П. Михаиловић с. р.; Инж. Манфред Паштровић с. р.; Никола Соколовић, с. р.; Павао Матица, с. р.; Војислав Лазић, с. р.; Др. Иван Јанчич, с. р.; Инж. Фран Зупанчич, с. р.

(Бурно пљескање на левици.)

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, мислим да би смо сада могли да закључимо седницу. Пристаје ли на ово Народна скупштина? (Пристаје!)

Као дневни ред за идућу седницу предлажем: Продужење претреса у начелу извештаја Финансијског одбора по предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1938/39 годину. Прима ли Народна скупштина предложени дневни ред? (Прима!) Објављујем да је предложени дневни ред примљен. (Војислав Лазић: Молим за реч поводом повреде Пословника!) Има реч г. Војислав Лазић.

Војислав Лазић: Господо народни посланици, по § 74 Пословника скупштинског, четвртак је дан кад се морају претресати интерпелације. Такође § 67 нашег Пословника каже да кад буџет дође на дневни ред, он ће се расправљати сваког дана и сваке седнице, изузевши оних дана који су намењени за интерпелације. Према томе, како је сутра четвртак, онда дневни ред за сутра могу бити само интерпелације и ништа друго. Ја сам противу овакога дневног реда, и ја тражим, господо, да сутра на дневни ред буду стављене интерпелације, јер имамо доказа да су поједина господа Министри спремни да на интерпелације одговоре.

Према томе, дневни ред може бити за сутра само ово што сам ја рекао а не оно што је г. Претседник предложио.

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, читав овај говор о дневном реду г. Војислава Лазића непотребан је, из простог разлога што ја још нисам одредио дан за који ћу сазвати Народну скупштину, а сутра, господо, Народна скупштина неће радити због муслиманског пра-

зника Курбан-Бајрама. Према томе, г. Војислав Лазић је отварао отворена врата.

Ја констатујем да је Народна скупштина предложени дневни ред примила и са вашим пристанком ову седницу закључујем, а наредну заказујем за прекосутра, у петак, 11 фебруара, у 8 часова пре подне.

(Седница је закључена у 13 часова).